Карел Чапек

Сільський злочин

Перекладач: Юрій Лісняк

Джерело: З книги: Чапек К. Війна з саламандрами. Роман. Мати. П'єса. Оповідання.— К.:Дніпро, 1978

— Підсудний, встаньте, — сказав голова суду. — Вас обвинувачують в убивстві свого тестя Франтішека Лебеди. На слідстві ви зізналися, що тричі вдарили його сокирою по голові з наміром убити. Визнаєте себе винним?

Змарнілий чоловік здригнувся і ковтнув слину.

— Ні, — видушив він із себе.

— Ви забили тестя?

— Забив.

— То визнаєте себе винним?

— Ні.

Голова суду мав ангельське терпіння.

— Слухайте, Вондрачеку, — сказав він. — Виявилося, що ви вже одного разу хотіли отруїти його; всипали йому в каву отруту для щурів. Це правда?

— Правда.

— З цього видно, що ви вже давно зазіхали на його життя. Ви мене розумієте?

Чоловік шморгнув носом і безпорадно знизав плечима.

— Так це ж через той клапоть конюшини, — промимрив він. — Тесть продавав його, а я кажу: "Тату, не продавайте, я куплю кролів..."

— Стривайте, — перебив його голова суду. — То була його конюшина чи ваша?

— Ну, його, — буркнув обвинувачений. — Але навіщо йому конюшина? А я йому кажу: "Тату, лишіть мені хоч оте люцернище", а він мені: "Як помру, воно зостанеться Маржці, а тоді роби з ним що хочеш, голодранцю". Маржка — це жінка моя.

— І за це ви хотіли його отруїти?

— Авжеж.

— За те, що вилаяв вас?

— Ні. За ґрунт. Він сказав, що продасть його.

— Ну то що? — вигукнув голова. — То ж був його ґрунт чи ні? І чому він не мав права його продати?

Обвинувачений Вондрачек докірливо подивився на голову.

— Адже ж у мене там поряд смужка картоплища, — пояснив він. — Я на те й купив її, щоб колись до того клаптя приточити, а він каже: "Яке мені діло до твоєї смужки, я свій клапоть продам: Йоудалові".

— То ви з ним не ладнали? —допитувався голова.

— Атож, — похмуро підтвердив Вондрачек. — А все через ту козу.

— Яку козу?

— Він мою козу доїв. Я йому кажу: "Тату, не займайте кози або дайте нам отой лужок над річкою". А він віддав лужок у оренду.

— А гроші куди подів? — спитав один з присяжних.

— Та куди ж, — засмучено відказав обвинувачений. — У скриню сховав. "Як помру,— каже,— вам зостануться". А сам не вмирає та й не вмирає. А йому ж було вже за сімдесят.

— То ви кажете, що в незгоді винен був ваш тесть?

— Атож, — невпевнено відказав Вондрачек. — Він не хотів нічого нам дати. "Поки я живий, я хазяйную, — казав, — і квит". А я йому кажу: "Татусю, якби ви купили корову, то я б те поле впорав, та й не треба продавати". А він мені: "Як умру, купуй хоч дві корови, але свою смужку я продам Йоудалові".

— Слухайте, Вондрачеку, — суворо сказав голова, — а не через ті гроші в скрині ви вбили його?

— Ні, ті гроші були на корову, — вперто відказав Вондрачек, — Ми собі покладали — як він помре, купимо за них корову. Ну як у хазяйстві без корови? Де гною брати?

— Обвинувачений, — втрутився прокурор, — тут ідеться не про корову, а про людське життя. Чому ви вбили свого тестя?

— Таж за той ґрунт.

— Це не відповідь.

— Вій хотів його продати...

— Але ж гроші після смерті однаково лишились би вам!

— Авжеж, але він не хотів умирати, — з досадою відказав Вондрачек. — Якби він, ласкавий пане, вмер по-доброму... Я йому ніколи нічого лихого не зробив. Усе село посвідчить, що я його шанував, як рідного батька, правда ж? — сказав він, обернувшись до публіки.

Зал, де сиділо півсела, схвально загомонів.

— Авжеж, — мовив голова поважно. — І через це хотіли його отруїти, так?

— Еге, отруїти, — буркнув обвинувачений. — А нащо ж він продавав той клапоть? Спитайте кого хоч, ласкавий пане, кожне вам скаже, що без конюшини в хазяйстві не можна. Правда?

Зал знов ствердно загомонів.

— Звертайтесь до мене, обвинувачений! — гримнув голова. — А то я накажу повиводити ваших сусідів. Розкажіть нам, як сталося вбивство.

— Ну... — почав Вондрачек нерішуче. — Це було в неділю: я побачив, що він знов розмовляє з тим Йоудалом. "Тату, — кажу йому, — не

продавайте поля". А він мені: "Тебе не питатимуся, злидню". Я тоді й сказав собі: далі вже не стерплю. І пішов колоти дрова.

— Оцією сокирою?

— Еге.

— Оповідайте далі!

— Увечері кажу жінці: "Йди до тітки й дітей відведи" Вона зразу в сльози. "Не реви, — кажу їй, — я з ним зразу ще побалакаю". А він прийшов у повіточку й каже: "Це моя сокира, давай її сюди". А я йому кажу, що він мою козу доїв. Тоді він став віднімати в мене сокиру. Ну, я й рубонув його.

— За що?

— Таж за той ґрунт.

— А чому рубонули тричі?

Вондрачек знизав плечима.

— А то вже так... Наш братчик, ласкавий пане, звиклий до важкої праці.

— А потім?

— Потім ліг спати.

— І спали?

— Ні. Я думав, скільки коштуватиме корова та що за той клаптик виміняю клинець при дорозі, хай уже все вкупі буде.

— І сумління вас не мучило?

— Ні. Мене мучило, що ті клапті не вкупі. Ну, і ще ж для корови треба хлів полагодити, це також не одна сотня. Адже в нього, в тестя, вже й воза не було. Я йому казав: "Тату, хай бог милує, хіба це по-хазяйському? Адже ці два клапті самі просяться докупи, пожалійте мене".

— А ви самі старого пожаліли? — загримів голова.

— Так він же хотів продати ту смужечку Йоудалові, — промимрив обвинувачений.

— Отже, ви вбили його з корисливості!

— Ні, неправда! — розхвилювався обвинувачений. — Це за той клапоть! Якби ті смужки сточити докупи...

— Ви визнаєте себе винним?

— Ні.

— То, по-вашому, вбити стару людину— це ніщо?

— Та я ж кажу, що це через той клапоть! — вигукнув Вондрачек, мало не плачучи. — Яке ж це вбивство? Господи, ну як ви не розумієте, ласкавий пане! Це ж у своїй родині! Хіба б же я чужому таке зробив... Я ніколи нічого не вкрав... спитайте про Вондрачека... а вони мене забрали, як злодія... як злодія... —простогнав Вондрачек, аж задихаючись від жалю до себе.

— Ні, як батьковбивцю, — сумно поправив голова. — Ви знаєте, Вондрачеку, що за це карають смертю?

Вондрачек шморгнув носом.

— Це ж за той клапоть... — мовив він безнадійно. Судова процедура потяглась далі: допит свідків, виступи прокурора й захисника...

Присяжні вийшли радитися про те, винен обвинувачений Вондрачек чи не винен; голова суду стояв у канцелярії біля вікна й замислено дивився надвір.

— Досить мляво вийшло, — пробурчав член суду. — Прокурор якось не дуже хапався, та й адвокат багато не наговорив... Одне слово, справа очевидна, і що тут балакати...

Голова суду засопів.

— Справа очевидна... — мовив він і махнув рукою. — Слухайте, колего, адже цей чоловік почуває себе так само невинним, як ви чи я. У мене таке відчуття, наче я маю судити різника за те, що він зарізав корову, або крота за те, що він нариває кротовини. Мені раз у раз думалося, що це взагалі не наше діло, розумієте, — не питання права чи закону. Фу-у, — відсапався він і скинув мантію. — Трошки відпочину від цього... Знаєте, присяжні його; мабуть, виправдають. Це безглуздя, але його, мабуть, таки виправдають, бо... Ось що я вам скажу: я сам із села родом, і коли цей чоловік сказав, що ті два клапті просяться докупи, то... я побачив дві смуги поля, і мене опанувало таке почуття, що якби ми мали судити... ну, за якимсь божим законом... то мусили б судити саме ті дві смуги. І знаєте, що б я зробив? Я б підвівся, скинув шапочку й сказав: "Обвинувачений Вондрачек, пролита кров волає до небес, і тому в ім'я боже ти засієш обидві ці смуги блекотою, так, блекотою й будяками, і до самої смерті матимеш перед очима це поле ненависті..." Цікаво мені, що сказав би на це прокурор. Часом, колего, людей мав би судити сам бог;

він міг би накладати такі страшні, тяжкі кари... Але судити в ім'я боже нам не під силу... Ну що, присяжні вже скінчили нараду? — І голова суду, аж зітхнувши від нехоті, надів мантію. — Ну, ходімо. Кличте присяжних!